

طایری در خاکدان غم

حشر اجمالی درباره آزادی در اسلام و ایران

منصور جعفری

انتشارات هاوژین

سرشناسه: جعفری، منعم و ۱۳۴۶

عنوان و نام پدیدآور: تألیف و تأیید: خاکیان غم: بحثی اجمالی
در باره آزادی در اسلام / ایران / منصور جعفری.

مشخصات نشر: ساری: هاربین، ۱۳۹۸

مشخصات ظاهری: ۱۵۸ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۱۶-۹۵-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیا

عنوان دیگر: بحثی اجمالی در باره آزادی در اسلام و ایران.

موضوع: آزادی - جنبه‌های مذهبی - اسلام - Liberty

Liberty / Islam - Religious aspects / آزادی

رده‌بندی کنگره: BP ۲۳۰/۱۴

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳

شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۱۱۵۵۸

طایری در خاکدان غم

بحثی اجمالی در باره آزادی در اسلام و ایران

انتشارات هاوژین

چاپ نخست - ۱۳۹۸ - ۱۰۰۰ نسخه

طراح جلد و صفحه‌آراء: صغری ابراهیمی

مازندران - ساری - تلفن: ۰۱۱-۳۳۳۶۱۳۳۹

Email: havzhin.publish@yahoo.com

فهرست مطالب

فصل اول: اسلام و آزادی اجتماعی

۱۹	اهمیت اسلام به آزادی
۲۰	آزادی دینی
۲۲	نگاه حکومتی حضرت محمد (ص) و علی (ع)
۲۴	مدارا با مخالفان سیاسی
۲۶	آزادی اعتقاد، فکر و تفکر
۳۰	مخالف در حکومت امام علی و معاویه
۳۲	مجازات زندان
۳۳	مصلحت گرایی در سلب آزادی
۳۵	آزادی عمل مجرم
۳۷	مصادیق آزادی مردم در صدر اسلام
۳۸	سرپوشی و راز داری
۳۹	سرلوحه سلامت جامعه
۴۱	آزادی و عدالت

۴۳	آزادی و امنیت
۴۵	اصلاح امور در حکومت
۴۶	آزادی سیاسی و اخلاقی
۴۷	بستر رشد آدمی
۴۹	منابع و مآخذ فصل اول
۵۰	پیشگام (پرسش و پاسخ پیرامون بحث)

فصل دوم / سید جمال‌الدین اسدآبادی، پیشگام و پیشقدم در نهضت آزادی ایران

۶۷	سرسلسله آزادی خواهی در شورهای مسلمان
۶۸	دو میوه شیرین درخت اندیش سید جمال
۷۱	عالم، متخصص و مصلح
۷۲	مصلح انقلابی
۷۴	پیوند زنده بین دولت‌ها و ملت‌ها
۷۶	طراح بازگشت حاکمیت به اسلام
۷۸	پذیرش ندای دعوت یک آشنا
۸۱	سید جمال محرک حوزه‌های علمی
۸۳	نهضت سید جمال
۸۵	سید جمال و مسأله ایران
۸۹	عامل اصلی در نهضت آزادی خواهی
۹۲	جرعه نوشان حرکت اصلاحی سید
۹۴	شامه نیز در تشخیص خطر

- نتیجه و محصول تلاش سید جمال ۹۵
- منابع و مآخذ فصل دوم ۱۰۰

فصل سوم / نقش پای رفتگان، اندکی در غث و سمین آزادی در فرد و نشیب حکومت‌ها

- تأثیر آزادی ۱۰۳
- آزادی ساعات ۱۰۴
- آزادی فرزندان ۱۰۵
- خاستگاه اندیشه آزادی در ایران ۱۰۶
- پیشگامان آزادی ۱۰۸
- صاعقه آزادی در ایران ۱۱۲
- آزادی از منظر مشروطه‌خواهان ۱۱۴
- آزادی در نگاه مشروطه‌خواهان ۱۱۹
- برداشت سوء از آزادی ۱۲۲
- اسلام، آزادی و آزاداندیشی ۱۲۳
- حدود و ثغور آزادی ۱۲۵
- گفتمان مشروطه خواهی و عاقبت آن ۱۲۶
- گفتمان پهلوی اول و پایانش ۱۲۹
- استبداد در لباس آزادی و جمهوری رضا خانی ۱۳۲
- قید آزادی ۱۳۵
- پیامد تندروی در آزادی ۱۳۶

۱۴۰	 آزادی توأم با مسوولیت و آگاهی و عکس آن
۱۴۴	 آزادی در گفتمان اصلاحات
۱۵۰	 آزادی مقدمه توسعه
۱۵۲	 ثمره آزادی
۱۵۵	 منابع و مآخذ فصل سوم

www.ketab.ir

سر آغازنامه

فَلَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ

هر که بخواهد، ایمان بیاورد، و هر که بخواهد کافر شود.

سوره کهف، آیه ۲۹

این اثر کوتاه و استری کم بها، مقدمه‌ای بر آزادی، در تاریخ و سیاست است، تحقیق، تکلیف و توازن آن، قریب به سه سال زمان برده است. این اثر نه بر مبنای خواست اولیه که در مسیری غیر از آن شکل گرفت و چنین لباسی بر تن پوشید؛ برییب فصل ۱۲، برحسب اهمیت موضوع و توالی بحث‌ها است و به نوعی به سیفه نگارنده هم مرتبط بوده است. فصل اول و سوم، دفاعیه‌ای مختصر، شتاب‌زدگی آنی در فضای مجازی است و در برابر نفی و انکار بعضی‌ها، دربار، کارنامه درخشان آزادی در اسلام و سیر تاریخی آن در ایران، از آستانه شرطیت، به بعد به نگارش در آمده است.

فصل دوم آن، به مثابه مقدمه و پیش درآمدی برای فصل سوم است که به هدف قدر شناسی از پیشگام آزادی خواهی در کشورهای اسلامی بعد از صفویه - در زمان قاجاریه و قبل از مشروطیت - یعنی مرحوم سید جمال‌الدین اسدآبادی، مصلح بزرگ سیاسی و عالم سترگ جهان اسلام قلمی شد تا به فهم مباحث در فصل بعدی کمک نماید، گرچه دو مصلح

و اندیشمند ژرف‌اندیش معاصر در جهان اسلام، مرحوم علامه اقبال لاهوری و دکتر علی شریعتی، کارهای ناتمام سید جمال را پی گرفتند و در شناساندن افکار، آراء، نظریات و فعالیت‌های او، با حفظ ویژگی‌های شخصی و اقتضائات زمان خود، نقش بی‌بدیلی را ایفا نموده‌اند اما اصل، ریشه و سرچشمه آزادی‌خواهی، سید جمال بوده است و او بود که اولین بازوهای ۱ در سرزمین خشک و ترک خورده اسلامی پاشید و اولین جرانه‌های نهال آزادی در کشورهای اسلامی، مرهون مساعی و کوشش‌های شاد روزی وی بوده است.

آزادی همانند تمام مفاهیم و مقولات مختلف، به تناسب جوامع حد و سقفی دارد که اگر مورد باقه و فهم قرار نگیرد پایه‌های قوام جامعه، از هم می‌پاشد و از سوی دیگر، اگر در جامعه‌ای، آزادی حضور روشن و ملموس نداشته باشد و به بهانه‌های، کمرنگ و نادیده گرفته شود، و یا با بدفهمی‌هایی، سرکوب گردد سقوط اجتماعی را به دنبال دارد، آزادی همچون تمام مفاهیم، قید و حدی دارد و قید آزادی نه سلب از افراد و حاکمان، که اخلاق و قانون است و بی‌قانونی، نه آزادی که نوعی آوار بر جوامع است و نتیجه و فرجامی برای بی‌سرو سامانی، آشفتنگی، ناامنی و هرج و مرج بدنبال ندارد.

آزادی حقیقی و واقعی، هم در دین مبین اسلام، هم در ادیان برای رسیدن به جامعه مطلوب و دستیابی به فضای محبوب است و خوشبختانه در لابه‌لای آثار دینی، ملی، عرفانی، اجتماعی و سیاسی ما، معشوق‌های رعنای دلربایی هستند که برای عاشقانی چون آزادی، عدالت، اخلاق،

مدارا، تساهل و تسامح و برابری آغوش گشوده و آثار پرمغز و نکته‌های نفی در این باره آفریده‌اند که می‌تواند راهنمای عمل و راهگشای عرصه‌های فکر و اندیشه قرار گیرد.

آزادی هم در اسلام، گرمی و عزیز داشته شده و با کرامت انسانی گره خورده است و هم در ایران از پایه‌های سلامت فکری و روحی جامعه محسوب می‌شود و با حقوق شهروندی عجین شده است و تاریخ، گواه است، در بزنگاه‌هایی که آزادی عرصه خود را در حکومت و سیاست‌ورزی به نام و القابی - اسلامی، دموکراتیک، شاهی و سلطنتی و یا هر نوع حکمرانی دیگر - تنگ می‌دیده است - مثل دوران صدارت و امارت محمود غزنوی، مغول، تیمور، صفویه، قاجاریه، پهلوی اول و دوم، حتی دوران طولانی سلطنت اسلامی بنی‌امیه و بنی‌عباس به استثنای دوران محدودی از خلفا در فرصت‌های کوتاه، همچنین در دوران سختگیرانه و خود اجتهادی عده‌ای در مقطعی از انقلاب اسلامی، خسارت‌های فراوانی به بار آورده و اسباب تنگ‌نفسی کشور را فراهم نموده است و در کل به نفع آزادی در کشور ما انجام نداده است.

مطالعه‌بندبند کلمات آثار بزرگان دینی و ملی و کنگره‌نفس آزادی و جایگاه واقعی آن در اسلام و ایران؛ رایحه دلنواز و روح‌پرور آزادی را نشان می‌دهد و خواننده را به این نکته رهنمون می‌سازد که این جملات از عمق جان ایشان برآمده است؛ چرا که از سطر سطر این آثار گرانبها، نسیم خنک و بوی خوش آزادی استشمام می‌شود.

آزادی و دیکتاتوری نقطه مقابل و تضاد هم هستند؛ جور، خودسری، خود رأیی و بی قانونی، محدودیت چاپ و نشر و رسانه، روزنامه و مجله، میوه دیکتاتوری و استبداد است و امنیت، تفاهم و قانونمندی، فضای آزاد و باز اندیشه و رسانه، ثمره این آزادی هستند، آزادی خواهی، خمدی و با روحیه بشر سازگار است اما استبداد، بیگانه و برخلاف «رشد و سرنوشت انسان است، لذا شایسته است با روی گشاده، در را به روی آزادی باز گذاریم و بر روضن استبداد، قفلی محکم بزنیم.

آزادی، ریشه آلمانی تفکر و اندیشه، سلامت جامعه را تضمین می کند و به نظریات مخفف و حتی مخالف رسمیت می بخشد، پس نه خطر آفرین که رافع خطرات و آسیب ها است؛ اما استبداد خطر آفرین و مخرب سلامت و امنیت جامعه است و اگر جامعه نگر سعادت جامعه و سلامت اسلام، و آبادانی، پیشرفت و توسعه ایران و ایرانیت استیم باید در حفظ فضای آزاد و اندیشه های بالنده بکوشیم تا به اوج خدایی و اصلاح دینی به معنی بازخوانی اندیشه دینی دست یابیم؛ همان اندیشه هایی که اهل سید جمال و بعدها اقبال و شریعتی به دنبال تحقق آن بوده اند و به یقین این اندیشه ها، در پرتو آزادی، معنا و مفهوم پیدا می کند و اگر قرار است در پرتو معالیم مدرن، آن را شروع کنیم و تحقق و استمرارش بخشیم، میسر و ممکن نیست، چرا که آزادی را به رسمیت بشناسیم و جلوی هر گونه آزادی ستیزی را ندهیم. جامعه سد نمایم و اجازه ندهیم افراد بی اطلاع از ارزش های ملی و نا آگاه از حقایق اسلامی، با تفسیر به رأی نادرست خود، سلیقه های کژ خود را به عناوین دینی و ملی بر مردم اعمال کنند و آزادی را سلب و استبداد را بر مردم

حاکم کنند؛ چون در جامعه آزاد و برخوردار از دموکراسی و آزادی اندیشه، به حقوق انسانی بسیار اهمیت می دهند و در اسلام هم، فراتر از آن، روح داد گستری و عدالت ورزی بطور قاطع و محکم، به حقوق انسانی می پردازد. طبق شواهد و اسناد فراوان، در مدارس علمی و دینی امام جعفر صادق (ع) و کلاس های درس چند گانه اش، فضای آزادانه بحث ها و تبادل آگاهانه نظر ها رایج بوده است، نقد و نظر و اظهار صریح و سریع عقیده و تفکر به فراوانی و به تمام کمال. دلیل اعتماد به منطق خود و شاگردان و قوت دین اسلام وجود داشته است. برای دیناره توصیف و تعریفی از حاکم اسلامی، سخن شیوا و کلام متین و زیبایی دارد که علامه محمد رضا حکیمی در جلد دوم الحیة آورده است، به نظم، امام صادق (ع)، مصادق یک جامعه دور از استبداد و آزادیخواه را ترسیم نموده است که آزادی و عدالت از شاخص های اولیه آن است و با تدبیر درایت هر حاکم وقت، در هر زمان و مکانی، قابل تحقق و عملی است که بی تردید در صورت محقق شدن، همه چیز در سر جایش نهاده خواهد شد و جامعه با تأمین رفاه و جو آرام با تکثر اندیشه تداوم حیات خواهد داد و با تفکرات نو و تنوع منهای فقر، در آسایش و امنیتی منطقی اداره خواهد شد و آن کلام حزام ابن اسف است: «خدای - عزوجل - به وسیله او از ریختن خون ها جلوگیری می کند و اختلاف را از بین می برد و پریشانی را اصلاح می کند، و پراکنده گی را به هماهنگی مبدل می سازد، برهنه را به وسیله او می پوشاند و گرسنه را سیر می کند و آن که بیمناک است در سایه حکومت او به ایمنی می رسد.»